

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ЕТНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКУТТЯ (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)

Лілія Триняк

УДК 316.344.32(=161.2):39(477.85/.87)

У статті проаналізовано фольклорно-етнографічні записи українських учених другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Прослідковано нагромадження народознавчих записів, зроблених місцевою інтелігенцією, полем діяльності яких був збір фольклорно-етнографічних матеріалів з Покутського етномасиву. Висвітлено та узагальнено народознавчу спадщину українських дослідників, котрі своєю етнографічною діяльністю сприяли поступу у вивченні особливостей культури і побуту населення Покуття.

Ключові слова: Покуття, інтелігенція, етнографічні дослідження.

В статье проанализированы фольклорно-этнографические записи украинских ученых второй половины ХІХ – начала ХХ ст. Проследжено нагромождение народоведческих записей, сделанных местной интеллигенцией, полем деятельности которых был сбор фольклорно-этнографических материалов из Покутского этномассива. Отражено и обобщено народоведческое наследие украинских исследователей, которые своей этнографической деятельностью способствовали значительному продвижению в изучении особенностей культуры и быта населения Покуття.

Ключевые слова: Покуття, интеллигенция, этнографические исследования.

The article analyses the folkloric and ethnographic records of Ukrainian scholars of the mid- to late ХХth – early ХХth centuries. It retraces the accumulation of ethnographic recordings carried out by educated locals. It is outlined that the sphere of their studies was collecting the folkloric and ethnographic materials from the Pokuttya ethnic area region. There has been elucidated and generalized the ethnologic heritage of the Ukrainian researchers, who, with their ethnographic activities, have conducted to advance in the field of investigating the peculiarities of culture and way of life of the Pokuttia populace.

Keywords: Pokuttia, intellectuals, ethnographic studies.

Покуття – історико-етнографічний район, розташований у рівнинній частині Івано-Франківської та Чернівецької областей. Тут створилися своєрідні культура і побут населення, характерні для перехідної зони між гірською і лісостеповою територіями України. Якщо традиційній культурі і побуту карпатських горян етнологи постійно приділяли значну увагу, то Покуття – значно меншу. До вивчення традиційно-побутової культури цього краю в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. чимало зусиль доклала місцева інтелігенція – студенти, учителі, духовенство, юристи. Так, в одній зі статей «Зорі Галицької» наголошувалося, що інтелігенції необхідно ознайомитися з життям, звичаями й обрядами місцевого населення, щоб краще зрозуміти його потреби та відстоювати їх [3, с. 37]. Завдяки старанням інтелігенції було досліджено різні аспекти традиційної духовної та матеріальної культури покутян. Зібрані ними етнографічні матеріали

збагатили різні наукові розвідки, монографії, періодичні видання, а також суттєво поповнили етнографічні знання про Покуття.

З огляду на недостатнє висвітлення в сучасній українській етнологічній науці окремих історико-етнографічних районів, обрана проблема, безперечно, є актуальною.

Народознавчу спадщину окремих вітчизняних учених розглядали у своїх дослідженнях П. Арсенич [1; 2], Г. Сокіл [24; 25], Р. Кирчів [15; 16] та В. Качкан [14]. Проте узагальненої праці, у якій уміщено весь зібраний матеріал з Покуття, на сьогодні немає. Враховуючи досвід вітчизняних учених, ми ставимо перед собою завдання проаналізувати й продемонструвати внесок української інтелігенції в етнографічне дослідження Покуття другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Початком етнографічного дослідження Покуття можна вважати 30–40-ві роки ХІХ ст. Цей період був пов'язаний з етнографічною ді-

яльністю «Руської трійці». Вони вперше почали «ходити в народ» і займатися збирацькою роботою — записувати пісні, казки, оповіді та приказки. Першим, хто вирушив в етнографічну мандрівку, був Я. Головацький. Результати своїх досліджень він описав у нарисі «Подорож по Галицькій та Угорській Русі», що дійшов до нашого часу у вигляді дев'яти листів. З них ми довідуємося, що в 1830—1840 роках він відвідав і Покуття. Наукова цінність цих записів полягає в тому, що вони мають здебільшого характер етнографічних спостережень, серед яких знаходимо чимало краєзнавчого матеріалу. Побувавши на Покутті, Я. Головацький зробив етнографічні фіксації одягу покутських селян. Так, дослідник зауважив, що найкращою прикрасою жіночого вбрання була червона вовняна крайка. Чоловічий одяг улітку складався із солом'яного капелюха, довгої до кісточок сорочки, підперезаної ременем. Зробив він замітки і про народне харчування покутян, наголосивши, що головною поживою місцевих селян був кукурудзяний хліб «малай» [10, с. 61]. Короткі відомості про традиційний одяг селян Покуття знаходимо й у його праці «О костюмах или народном убранстве русинов или русских в Галиции и Северо-Восточной Венгрии» (Петроград, 1868).

У 1878 році Я. Головацький опублікував «Народні пісні Галицької та Угорської Русі» у чотирьох томах з географічною картою та малюнками народного одягу [11]. До збірника увійшли численні обрядові пісні, колядки, гаївки, думи, які він зібрав під час своїх етнографічних подорожей Покуттям. Цікавими є спостереження та відомості Я. Головацького стосовно етнографічного районування Галичини, які заклали наукову основу розробки цієї теми. Дослідником була розроблена «Етнографічна карта Галичини, Північно-Східної Угорщини та Буковини», у якій він до кожного етнографічного району подав коротку характеристику. З праці простежуємо, що Покуття дослідник описав як окремий історико-етнографічний район. Так, на думку Я. Головацького, «Покуттям називалась вся дністровська частина між

річками Чечвой і Дністром та Карпатськими горами, у вужчому значенні до Покуття відносився тільки Коломийський повіт по м. Кути» [11, с. 280—281]. На переконання вченого, назва району походить від м. Кутів, тобто «по-Кути», Покуття.

Цікавився Я. Головацький і дохристиянськими віруваннями, вивчав слов'янську міфологію, повір'я та демонологію. На цю тему ним було написано розвідку «Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія, укладена Я. Ф. Головацьким». В окремому розділі «Свята та ігри язичницькі» народознавець описав «юріївський» звичай, що побутував на Покутті. Так, за свідченням дослідника, «на Покутті у день святого Георгія (на Юра) вранці кожний господар встромляв в осторіг біля воріт свого обійстя високу гілку». Я. Головацький пояснював, що цей давній звичай на Покутті зберігся ще з часів стародавніх слов'ян і був ніби оголошенням весняного свята на честь богині Лади [9, с. 85].

В окреслений період народознавчою збирацькою діяльністю на теренах Покуття займався вчитель Г. Ількевич. Його записи не паспортизовані, відсутні посилання на інформаторів та час їх збору. Однак з попередніх досліджень українських учених ми можемо стверджувати, що етнографічні записи дослідника зібрано на Покутті, зокрема в Коломийському та Городенківському повітах.

В архіві відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника зберігається рукопис Г. Ількевича *Sobranje Piseń ruskich historycznych czrez Mirosława Ipkiewicza*, у якому вміщено пісні, записані в Коломийській окрузі 1833 року [30]. У збірці близько ста фольклористичних записів. Її цінність полягає в тому, що в ній уперше було записано цілу низку різножанрових пісень, що побутували на Покутті. Більшість складають тексти історичних, козацьких і гайдамацьких пісень, які належать до найдавнішого героїчно-поетичного епосу українського народу, серед них: «Ой гаю ж, мій гаю, зелений розмаю» [30, арк. 10], «Над'їхали козаки з обозу» [30, арк. 20],

«Про взяття Варни» [30, арк. 27], «Ой поїхав Романонько» [30, арк. 32], «Ой у місті Острозі» [30, арк. 40], «Ой виїхав з Гуманя козаченько Швачка» [30, арк. 43], «В славнім місті під Хотинном», «Вибрався Козубай на війну з ляхами» [30, арк. 46].

Серед рукописних записів дослідника натрапляємо й на тексти весільних пісень з Коломийської округи. Крім текстів пісень, дослідник подав пояснення, під час якого весільного обряду їх виконували [30, арк. 29–30]. Зауважимо, що Г. Ількевича можна назвати й першим збирачем коломиїок на Покутті. У кінці зошита містяться записи 21 коломиїки [30, арк. 61]. Також в окремому рукописному зошиті записано тексти інших коломиїок [19].

Цікавився дослідник і прозовим фольклорним жанром. Ним була здійснена велика і продуктивна робота щодо збирання покутських народних приказок та прислів'їв, результатом якої стала збірка «Галицькі приповідки і загадки, зібрані Григорієм Ількевичем» [6]. Слід зазначити, що ця збірка була однією з перших окремих етнографічних видань на західноукраїнських землях. Великою кількістю приказок Г. Ількевича збагатив свою збірку «Галицько-руських приповідок» І. Франко, але упорядник жалкував, що дослідник не зазначав місцевість при укладанні збірки [27, с. XI]. До збірника І. Франка увійшло близько 1700 зразків приказок Г. Ількевича, які він позначив скорочено «Ільк».

Записував Г. Ількевич і різноманітні народні звичаї та забобони. Його розвідки друкували в тогочасних періодичних виданнях. Дві з перших таких статей було опубліковано у львівському часопису «Rozmaitości». Це переважно невеликі повідомлення про локальні звичаї календарного й сімейно-побутового характеру.

У статті *Zabobony w niektórych cyrkulach Galicji* автор уперше фрагментарно описав повір'я і забобони, пов'язані зі святом Юрія, зокрема народні обереги від чарівниць, які збирали молоко в худоби. Зауважив народні заходи для кращого приплоду і доброго розвитку домашніх тварин [29, с. 335].

У другій статті *Zabobony istniejący między ludem prostym w Galicji* Г. Ількевич, окрім звичаїв календарного циклу, звернув увагу на звичаї сімейно-побутового характеру, зокрема перше купання немовляти. Так, зі слів автора, під час першого купання, якщо це була дівчинка, то батьки давали їй у руку голку з ниткою, щоб була доброю господинею, а якщо хлопчик — батіг і пару зернят жита і пшениці, щоб був добрим господарем [28, с. 217].

Таким чином, під впливом організаційних зусиль «Руської трійці» було зібрано первинний фонд народознавчих відомостей з теренів Покуття. Здебільшого їхня діяльність зводилася до фіксації фольклорних зразків і лише окремі записи стосувалися духовної культури покутян. Завдяки старанням членів товариства було зібрано унікальні фольклористичні матеріали, приказки, звичаї, народні обряди, зафіксовано перші відомості про матеріальну культуру жителів Покуття.

Після широкої народознавчої роботи, яку розгорнула в 1830–1840 роках «Руська трійця», у вітчизняній етнографічній науці наступне десятиріччя характеризується стагнацією народознавчих студій. У 50-х роках ХІХ ст. в умовах національних утисків етнографічна діяльність мала не науковий, а швидше просвітницький характер [3, с. 74]. Водночас збиральницька та дослідницька робота на полі етнографії та фольклористики тривала. Поступове відновлення в царині етнографії розпочалося наприкінці 60-х років ХІХ ст. Тому в цей період у середовищі прогресивної громадськості західноукраїнського регіону з новою силою звучали гасла романтиків «іти в народ» і пізнавати його культуру [3, с. 81].

У першій половині 70-х років ХІХ ст. продовжив досліджувати народознавчу спадщину Покуття відомий громадський діяч, юрист, науковець, фольклорист М. Бучинський. Цікавитися народним фольклором і записувати його він почав ще в студентські роки, коли навчався у Віденському університеті.

Етнографічну спадщину дослідника складають неопубліковані етнографічні мате-

ріали, які зберігаються у відділі рукописів ЛННБ ім. В. Стефаника. Рукописи датовані 1866–1868 роками і складаються з десяти зошитів під назвою «Жива словесність». Етнографічний матеріал зібрано ним на Покутті, у Тлумацькому повіті, а саме — у селах Гринівці, Колинці, Марківці, Кутище та ін. [26]. Записи містять близько 1300 текстів коломийок та 1000 текстів пісень різних жанрів. Окрім запису фольклорних матеріалів, дослідник класифікував тексти пісень за хронологічно-тематичним принципом. Тематика пісень різноманітна й відображає різні історичні події. Так, у рукописних матеріалах М. Бучинського знаходимо давні думи з позначкою олівцем «народні пісні Антоновичу». Дослідник класифікував їх у такий спосіб: думи до XVI віку (до цієї групи зараховано тексти таких пісень: «Сестру бранку брат купує», «Мати доньку продає»), пісні козацькі з XII віку («Про Саву Чалого»), вік XVIII, панська воля, гайдамаки («Олекса Довбуш гине в Космачі»), вік XIX, цісарська служба [26, арк. 15]. Деякі з пісень були частково опубліковані у збірнику М. Драгоманова «Исторические песни малорусского народа с объяснениями В. Антоновича и М. Драгоманова» (Київ, 1874. — Т. 1; 1875. — Т. 2).

Обрядові пісні М. Бучинський поділив на такі групи: весільні — 50 текстів, обжинкові — 8 текстів, при колисці [26, арк. 12], колядки, щедрівки, гаївки, при хрестинах [26, арк. 12 зв.]. Там само знаходимо дев'ять текстів давніх казок, приказки [26, арк. 13], деякі звичаї та ворожіння [26, арк. 13 зв.].

Таким чином, при записуванні народознавчих матеріалів першої половини 70-х років XIX ст. відбувалися певні зміни. Цей період характеризується цілеспрямованим і комплексним дослідженням матеріальної та духовної культури Покуття. Народознавчі записи здійснювалися на початковій науковій методологічній основі. Дослідники під час збору етнографічного матеріалу зазначали місце збору та прізвище респондента. З неопублікованих матеріалів М. Бучинського довідуємося, що

дослідників цього періоду цікавили не тільки фольклорні матеріали, але й інші ділянки народної культури, про що свідчать численні записи казок, прислів'їв та звичаїв.

Серед етнографічних досліджень 80–90-х років XIX ст. чільне місце посідають етнографічні записи М. Колцуняка. Ще під час навчання в семінарії він цікавився народним фольклором і записував колядки, щедрівки, казки, легенди, родинно-побутові обряди. Також дослідник допомагав українському лексикографу, фольклористу Е. Желехівському збирати матеріали до двотомного «Українсько-німецького словника». Водночас М. Колцуняк писав наукові статті до періодичних видань Львова. Його народознавчі записи мають чималу цінність для дослідників, оскільки в них подані відомості з перехідної смуги двох районів — Покуття та Гуцульщини.

Перші його етнографічні записи було надруковано в часопису «Друг» під назвою «Пісні з коломийського Підгір'я» [2, с. 62]. Цікаву етнографічну вартість мають записи різдвяно-новорічної обрядовості. Уперше ці матеріали опубліковано 1890 року в журналі «Правда» в рубриці «З уст народніх». Найціннішим, на нашу думку, є опис різдвяного обходу з «Маланкою». Публікація невелика за обсягом, але цінна за часом збору, оскільки належить до перших фіксацій цього зимового обряду на Підгір'ї.

З родинної обрядовості найбільш цікавою і вартісною є фольклорно-етнографічна розвідка М. Колцуняка «Весілля в Ковалівці». Праця містить великий обсяг матеріалу з весільної обрядовості Підгір'я. Весілля, яке відбувалося 12 листопада 1889 року в його рідному селі, записане на основі власних спостережень. Окрім детального весільного обряду, у примітках автор подав досить вичерпну характеристику селянського одягу. Так, зі слів дослідника, дівчата носили вишиті сорочки, які самі шили й вишивали. У будень носили червоні запаски тільки ззаду, натомість у неділю «убирають спідниці і спереду замість фартушків приперізувались запаскою» [17, с. 23]. Зауважимо,

що відомості з цієї ділянки народної культури були рідкісними в тогочасних виданнях.

Опис весілля М. Колцуняк доповнив великою кількістю обрядових пісень (134 тексти). Дослідник також відмітив зміни в фольклорному супроводі весільних обрядів. Так, зі слів автора, до «завивання» молодої всі обрядодії відбувалися під спів барвінкових пісень, а після цього обряду починали співати пісні, звані в народі «черчатійі». На думку М. Колцуняка, причина зміни пісень полягала в тому, що молодята переходили в поважний статус молодого подружжя, і жодному з них не можна було вже «закосичуватися», навіть якби довелося брати другий раз шлюб [17, с. 103].

Цікавила М. Колцуняка і матеріальна культура. З його допомогою було зібрано багато побутових і господарських речей, які поповнили експозиції українських та закордонних музеїв.

Отже, з кінця 80-х років XIX ст. на сторінках періодичних видань «Друг» і «Правда» з'явилися обширні розвідки досвідчених народознавців. У цей період спостерігається вдосконалення методу безпосереднього спостереження та фіксації народознавчого матеріалу. Етнографічні дослідження доповнювали різними ділянками народної культури (народний одяг, житло тощо). Такою є розвідка М. Колцуняка «Весілля в Ковалівці», у якій, крім докладних складових весільної звичаєвості, автор звернув увагу на народний одяг. У посторінкових примітках записувач висловив свої аналітичні міркування стосовно походження деяких весільних обрядових дійств.

Початок XX ст. позначений новим етапом розвитку української фольклористики та етнографії. Цей період є досить плідним у галузі етнографічних досліджень, чому посприяла Етнографічна комісія, створена при НТШ. У зазначений час до збору народознавчого матеріалу долучилася велика кількість інтелігенції з Покуття, зокрема В. Равлюк, І. Волошинський, О. Іванчук, А. Онищук. Саме в цей період матеріали з розглядуваного регіону представлені значною мірою у виданнях

НТШ, у тому числі в «Етнографічному збірнику», який систематично публікував згруповані за жанрово-тематичним принципом фольклорні тексти з усієї України [16, с. 79].

Важливу роль у дослідженні Покуття відіграли маловідомі збирачі усної народної словесності. Одним з таких активних кореспондентів, що записували народознавчий матеріал на Покутті, був В. Равлюк. Його етнографічна тематика — це здебільшого різножанровий пісенний матеріал, зібраний на Снятинщині. Фольклористичні записи В. Равлюка знаходимо в ґрунтовних науково-фольклористичних працях В. Гнатюка: «Гаївки» (1909), «Колядки та щедрівки» (1914), «Коломийки», «Знадоби до галицько-руської демонології», а також у праці І. Франка «Галицько-руські народні приповідки».

Збирацьку спадщину В. Равлюка доповнює запис давньої весільної обрядової традиції покутян із с. Орелець 1890 року. Це дослідження вперше вийшло друком після смерті дослідника, 1970 року, у виданні «Весілля» [23]. Автор подав детальний опис усіх весільних етапів, які побутували на Снятинщині. Значну увагу В. Равлюк зосередив на локальних особливостях, пов'язаних з обдаровуванням молодою перемітками родини молодого, убиранням весільного деревця. Підкреслив В. Равлюк локальний звичай обміну калачами, коли молодий приїжджав по молоду.

У Городенківському повіті плідно займався збором етнографічного матеріалу священник І. Волошинський. В. Гнатюк з особливою вдячністю згадував його як одного з головних записувачів, які виконували його замовлення. Із записів В. Гнатюка дізнаємося, що І. Волошинський мав слабе здоров'я, тому в нього був обмежений ареал досліджень. Більшість його записів здійснені в с. Далешів. Виняток становлять лише кілька народознавчих творів, записаних у селах Колінки, Репужинці, Корнів, Білка.

Неабияку наукову вартість мають демонологічні записи І. Волошинського, які були опубліковані В. Гнатюком у 33 і 34 томах

«Етнографічного збірника» — «Знадоби до української демонології» (1912). Про його наполегливу роботу свідчить кількість зібраних ним демонологічних оповідань. Його записи в праці В. Гнатюка становлять більше третини всього збірника. Так, із загальної кількості 1175 текстів усіх оповідань 449 записані І. Волошинським. Значну роботу здійснено дослідником у збиранні казок про тварин. Багато з них використав В. Гнатюк в «Етнографічному збірнику» — «Українські народні казки» (звіриний епос) 1916 року. Серед записаних (133 байки) найчисельнішу групу становлять казки про диких тварин.

З родинно-побутових звичаїв І. Волошинському належить запис весілля в Далешеві [5] та похоронні звичаї і голосіння на Городенківщині [4]. Власне, весільні традиції дослідник записав у 1910–1913 роках, опираючись на розповіді селян. З родинної обрядовості І. Волошинський докладно зафіксував і похоронний обряд у с. Далешеві. Зауважимо, це перша етнографічна розвідка про похоронну звичаєвість населення Покуття. Усі головні елементи похоронно-поминальної обрядовості дослідник подав у хронологічній послідовності, поділивши їх на два розділи: I — звичаї; II — голосіння. Крім власне вірувань, записувач приділив увагу похоронній грі «лубок» [4, с. 198]. Частково розглянув міфологічні уявлення покутян про Рай, пекло, чистилище, упиря [4, с. 201]. Збирав І. Волошинський і цінні експонати матеріальної культури для укомплектування музею НТШ у Львові.

До найкращих записувачів усної словесності на Покутті варто зарахувати й О. Іванчука. За своє коротке життя він має значний доробок як літератор-публіцист, фольклорист та етнограф, педагог та культурний діяч [14, с. 178].

Працюючи вчителем, О. Іванчук активно вивчав звичаєво-обрядову культуру Покуття. На замовлення І. Франка та В. Гнатюка він збирав пісні, казки, історичні перекази, народні звичаї та обряди, демонологічні оповідання.

Серед зібраного ним народознавчого матеріалу цікавими є записи про пригоди гуцулів

у походах за тютюном, опубліковані В. Гнатюком у «Записках НТШ». Фіксував дослідник і народні оповідання про опришків, шість з яких опублікував В. Гнатюк у 26 томі «Етнографічного збірника» (1910).

До етнографічних зібрань О. Іванчука належать і приказки та прислів'я, записані в селах Коломийського та Снятинського повітів. Народні паремії автор збирав на прохання І. Франка, про що писав до В. Гнатюка в листі від 20 квітня 1908 року: «Для Франка маю невеличку збірку цікавих приповідок і пословиць» [13, арк. 4]. У передмові до третього тому «Галицько-руських народних приповідок» І. Франко з вдячністю згадував О. Іванчука, який передав йому збірку з прислів'ями зі Снятинського (сс. Карлів, Тростянець, Іллінці) та Коломийського (с. Товмачик) повітів [25, с. 156].

Народну культуру жителів Покуття досліджував у зазначений період педагог, етнограф, фольклорист А. Онищук, який займався народознавчою діяльністю під впливом В. Гнатюка. Він здійснив низку етнографічних досліджень про гуцулів. Переїхавши з Гуцульщини вчителювати на Покуття, у с. Карлів, А. Онищук не залишив збирати етнографічний матеріал. Тут він записав оповідання про тютюнарів, народні казки, родинно-побутову обрядовість.

Нам залишилася значна епістолярна спадщина дослідника. З листування з В. Гнатюком дізнаємося, що А. Онищук відповідально ставився до збирання етнографічного матеріалу. У листі від 5 грудня 1913 року він повідомляв: «Пересилаю вам 13 байок і 49 оповідів про тютюнарів» [21, арк. 5].

До народознавчих записів А. Онищук залучав своїх знайомих та друзів, про що свідчить лист від 8 лютого 1913 року: «Оповідання про звірів записую у Карлові і околиці, а також товариші обіцяли прислати, що зможуть зібрати, надіюсь, надішлю вам досить матеріалу» [21, арк. 3].

Новими деталями доповнює А. Онищук тогочасні відомості з похоронної обрядовості

покутян, записані в с. Карлів Снятинського повіту. Наприклад, стосовно народних уявлень покутян про смерть та душу. Так, згідно з народними віруваннями, кожна людина заздалегідь має свою дату смерті: «Приходить час та й мусить чоловік умирати»; «Кожний має призначення, якою смертю вмерти, і де єму має смерть бути» [20, с. 315]. Серед іншого, у розвідці дослідник коротко описав народні уявлення про душу. Традиційно покутяни вірили, що «кожен має душу». Вважали, що місцем перебування душі є так звана «ямка» під шиєю, яку в народі називали «душка» [20, с. 322].

Отже, записи інтелігенції, здійснені в різних повітах Покуття, відповідали тогочасним вимогам етнографічної науки. Основна методика їх записування ґрунтувалася на автентичності зібраного матеріалу. Завдяки їм у покутських селах було зафіксовано значну кількість фольклорно-етно-

графічного матеріалу. Не залишилася поза увагою і традиційна матеріальна культура краю. З кореспонденції дослідників дізнаємося, що всі вони доклали чимало зусиль і до збирання музейних експонатів. Ними були зібрані унікальні речі господарського призначення, атрибути народної обрядовості з різних районів Покуття, які в майбутньому поповнили музейні колекції.

Таким чином, у результаті етнографічної діяльності української інтелігенції другої половини XIX — початку XX ст. було нагромаджено чимало науково важливих спостережень з різних ділянок народної культури покутян. Дослідники охопили майже всі локально-територіальні ареали Покуття (Коломийщину, Городенківщину, Снятинщину, Тлумаччину). Їхні публікації з народознавства були чи не єдині на той час і до сьогодні залишаються актуальними для сучасних народознавців.

1. *Арсенич П.* Етнографічна діяльність Антона Онищука // Народна творчість та етнографія. — 1989. — № 4. — С. 22–28.

2. *Арсенич П.* Микола Колцуняк — один із провісників Гуцульщини / Петро Арсенич // Гуцульська школа. — 1994. — № 2 (2 грудня). — С. 62–65.

3. *Білоус В.* Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті XIX ст. — Львів, 2000. — 188 с.

4. *Волошинський І.* Похоронні звичаї і головіння в Городенщині / Іван Волошинський // Матеріали до української етнології. — Львів, 1919. — Т. 19–20. — С. 194–213.

5. *Волошинський І.* Весілля в Делешеві Городенківського повіту / Іван Волошинський // Матеріали до української етнології. — Львів, 1919. — Т. 19–20. — С. 2–34.

6. Галицькі приповідки і загадки / збір. Г. Ількевич. — Відень, 1841. — 124 с.

7. *Головацький Я.* Українські народні епічні пісні, «думи», побутові пісні (зібрані Мирославом Ількевичем (Григорієм)). Коломийського округу 1833 р. — Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (далі — ЛННБ ім. В. Стефаника), відділ рукописів, ф. 36, од. зб. 758, п. 52, 12 арк.

8. *Головацький Я.* Матеріали до збірки «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» /

Я. Головацький. — ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 36, од. зб. 738, п. 50.

9. *Головацький Я. Ф.* Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія / укл. Я. Ф. Головацьким. — Київ : Довіра, 1991. — 94 с.

10. *Головацький Я.* Мандрівка по Галицькій та Угорській Русі, описана в листах до приятеля // Краєзнавець Прикарпаття. — 2009. — № 14. — С. 63–69.

11. *Головацький Я.* Народные песни Галицкой и Угорской Руси : в 4 ч. — Москва, 1878. — Ч. 1. — 400 с.

12. *Збир І.* «Руська трійця» і фольклор Покуття: до питання взаємозв'язків / Ірина Збир // Мандрівець : журнал гуманітарних студій. — 2006. — № 2. — С. 43–48.

13. *Іванчук О.* Листи до Гнатюка В. М. 1904–18 і б. д. Тростянець, Косів, Львів. — ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 34 (Гнатюк), од. зб. 230.

14. *Качкан В. Pia Detideria.* Фрагмент до життя Олекси Іванчука // В. Качкан. Нехай святиться ім'я твоє. — Івано-Франківськ, 2000. — Кн. 4. — С. 178–183.

15. *Кирчів Р.* Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці» / Роман Кирчів. — Львів, 2011. — 424 с.

16. *Кирчів Р.* Історіографія етнографічного дослідження Покуття / Роман Кирчів // Народознавчі зошити. – 2015. – № 1 (121). – С. 70–90.
17. *Колцуняк М.* Весілля в Ковалівці. Етнографічні записи Миколи Колцуняка (1889) / Микола Колцуняк. – Коломия : Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2015. – 126 с.
18. *Колцуняк М.* Весілля в Ковалівці в повіті Коломийському : етнографічний опис. Додаток «Лист автора до [О. Барвінського]». – ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 4554 (Барвінського), п. 267.
19. Народні пісні, зібрані з Коломийщини Попадюком, Анд. Слюзаром, Бірецьким, Яворським. – ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 83, п. 10.
20. *Онищук А.* Похоронні звичаї й обряди в селі Карлові Снятинського повіту // Етнографічний збірник. – Львів, 1912. – Т. 31–32. – С. 315–338.
21. *Онищук А.* Листи до В. Гнатюка. – ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 34 (Гнатюк), од. зб. 417.
22. *Равлюк Василь* // Енциклопедія українознавства / [перевид. в Україні]. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2431.
23. *Равлюк В.* Весілля в селі Орельці Снятинського повіту на Станіславщині / Василь Равлюк // Весілля : у 2 кн. / упоряд. М. М. Шубравська. – Київ : Наукова думка, 1970. – Кн. 2. – С. 183–214.
24. *Сокіл Г.* Фольклор Покуття у записях Василя Равлюка / Ганна Сокіл // Міфологія і фольклор. – 2013. – № 1. – С. 72–79.
25. *Сокіл Г.* Галицькі фольклористи та їх записи усної словесності / Ганна Сокіл // Народознавчі зошити. – 2009. – № 1–2. – С. 147–158.
26. Фольклорні матеріали, зібрані М. Бучинським на Прикарпатті 1866–1868 рр. с. Колинці, Кутищі, Марківці та ін. – ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 265 (Буч.), п. 7.
27. *Франко І.* Галицько-руські народні приповідки. Вступна стаття // Етнографічний збірник. – Львів, 1901–1905. – Т. 16.
28. *Mirosław [Лькевич Г].* Zabobony istniejący między ludem prostym w Galicyi / Mirosław // Rozmaitości. – Lwów, 1836. – № 27. – S. 217–218.
29. *М. з Н. [Лькевич Г].* Zabobony w niektórych cyrkulach Galicji / М. з Н. // Rozmaitości. – Lwów, 1835. – № 42.
30. *Sobranýje Piseń ruskich historycznych czrez Mirosława Ilkiewicza.* – ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 106, п. 13.